

อิทธิพลแนวคิดในเชิงพุทธเถรวาทต่อการสร้างสรรค์แฟชั่นเครื่องแต่งกาย*

The influence of Theravada Buddhist concepts on the creation of fashion clothing

เตื่อนตา พรหมตาวรวงศ์ (Tuenta Pornmuttawarong)**

พัชชา (เสนาณรงค์)อุทิศวรรณกุล (Patcha Utiswannakul)***

บทคัดย่อ

พุทธศาสนิกายเถรวาทหรือหินยาน การศึกษาหลักธรรมและการปฏิบัติที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์(นิพพาน) ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative research) เพื่อทราบอัตลักษณ์ที่จะนำไปใช้ในการสร้างสรรค์

บทความนี้เป็นการนำเสนอบทบาท คุณค่า และแนวทางการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายจากอิทธิพลแนวคิดในเชิงพุทธเถรวาทอย่างแท้จริง สอดคล้องกับไลฟ์สไตล์คนเมือง(Urban lifestyle)ยุคใหม่ใส่ใจวิถีพุทธ เพื่อความสมดุลทางกายและจิตใจ ด้วยเจตนาของผู้วิจัยที่ต้องการสร้างเครื่องมือระลึกหรือเครื่องมือสื่อสารที่แฝงคำสอนให้อยู่คู่วิถีชีวิตอย่างกลมกลืนและยั่งยืน แฟชั่นเครื่องแต่งกายจากอิทธิพลแนวคิดในเชิงพุทธเถรวาทจึงเกิดขึ้นเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ซึ่งผู้วิจัยเรียกว่าแบบ “เถรวาทนิยม” เพื่อต่อยอดทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมแฟชั่นไทย บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแฟชั่นไลฟ์สไตล์ วิถีพุทธเถรวาทกับเซน” โดยได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก “ทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช รุ่นที่29 ครั้งที่ 4/2558

คำสำคัญ: พุทธศาสนา / เถรวาท / การสร้างสรรค์ / แฟชั่น / เครื่องแต่งกาย

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต(ศป.ด.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Research article in partial fulfillment of the requirements for the doctor of fine and applied arts (D.F.A.), Chulalongkorn University Tel. 022184583 E-mail: fac.ru.chula@gmail.com

** นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต(ศป.ด.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Doctoral student, doctor of fine and applied arts (D.F.A.), Chulalongkorn University

E-mail: pornmuttawarongt@gmail.com

*** รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Assoc. Prof. Dr., faculty of fine and applied arts, Chulalongkorn University

Abstract

A qualitative research on Theravada or Hinayana Buddhist teachings and practices pertaining to the attainment of salvation (nirvana) in order to ascertain the Buddhist identities that can be used in the creation of fashion clothing. This article discusses the roles, values and influence of such Theravada Buddhist concepts on the trends of fashion design that are compatible with the urban lifestyle of the new age group of people who are interested in the Buddhist ways of life for their physical and mental balance. It is the researcher's intention to create a cognitive or communicative tool that is imbued with latent Theravada Buddhist teachings about how to lead a harmonious and sustainable living. Fashion clothing whose designs are influenced by Theravada Buddhist ideas, which has never been done before, can provide an alternative fashion trend. The researcher calls this fashion trend the "Theravada- niyom" (Theravadaism) style. It can be used to further the economic growth and development of the Thai fashion industry. This article is part of a research work titled "A comparative study of Buddhist fashion lifestyle between Buddhism and Zen" carried out with a financial support from "THE 90th ANNIVERSARY OF CHULALONGKORN UNIVERSITY FUND" (Ratchadaphiseksomphot Endowment Fund) the 29th, No. 4/2558.

Keywords: Buddhism / Theravada / creation / fashion / clothing

บทนำ

วิถีโลกโลกาภิวัตน์(Globalization) การสร้างเทคโนโลยีติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว การเชื่อมโยงระหว่างบุคคล ชุมชน และสังคม ฯลฯ เกิดเป็นวัฒนธรรมเชิงเดี่ยว ขาดเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ด้านสินค้าและบริการที่สะท้อนตัวตนของผู้บริโภค โดยเฉพาะเครื่องแต่งกาย เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่ขาดไม่ได้(พตชา อุทิศวรรณ-กุล. 2553 : 1) เป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่ตั้งแสดงถึงความเจริญของบุคคลและสังคม(ประสิทธิ์ สระทอง, 2560 : 943-944) โดยทั่วไปการออกแบบสินค้าแฟชั่นขึ้นอยู่กับแนวโน้มแฟชั่น(Trend fashion) กลุ่มเป้าหมาย(Target) ประโยชน์ใช้สอย(Function) องค์ประกอบทางการออกแบบ(Element Design) วิถีแฟชั่น สอดรับกับวิถีโลก แต่มาไวไปไวกว่า ดังพิธีกร ไฮดี คลูม(Heidi Klum)ในรายการโปรเจกต์รันเวย์(Project Runway) กล่าวย้ำเสมอว่า "ที่คุณรู้...ในวงการแฟชั่น วันนี้คุณอยู่ในกระแส พรุ่งนี้คุณล้าสมัย" "As you know in fashion, one day you're in. And the next day, you're out."(statesman.com, 2010 [ออนไลน์])

วิถีชีวิตคนเมืองยุคใหม่โหยหาความเชื่องช้า(Slow life) กลับสู่วิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมมากขึ้น เช่น การไปท่องเที่ยวตามชนบท ชุมชน ธรรมชาติ และการเข้าวัดปฏิบัติธรรม ฯลฯ (ชาตรี บัวคลี่. 2556 : 1) สอดคล้องกับผล

การสำรวจสภาวะทางสังคม วัฒนธรรมและสุขภาพจิตด้านความสุข ของคนไทย พ.ศ. 2557(จัดทำทุก 3 ปี) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ(2558 : 1-8) พบว่า คนไทยส่วนใหญ่หวังศาสนาเป็นที่พึ่งเพื่อสร้างความสุข การหันมาประกอบกิจกรรมตามหลักศาสนาเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง คนไทยนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 94.6 ของประชากรทั้งประเทศ มีนิกายเถรวาทเป็นนิกายหลัก กิจกรรมที่นิยมเรียงตามลำดับ ดังนี้ สวดมนต์ การตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม ดูรายการธรรมะ อ่านหนังสือธรรมะ ศึกษาศิล5(ครบทุกข้อ) และทำสมาธิ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาช่วยพัฒนายกระดับจิตใจมนุษย์ โดยยึดหลักความจริง(สังขธรรม) ที่ท้าทายต่อการพิสูจน์ พุทธศาสนาได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลายและรวดเร็วในหลายทวีป จากผลการสำรวจผู้นับถือศาสนาพุทธปี 2551

(ประยงค์ แสนบุราณ, 2557 : 85-90) โดยเฉพาะในทวีปอเมริกาและทวีปยุโรปมีผู้นับถือเพิ่มขึ้นมากกว่า 20 เท่า โดยพระพุทธศาสนามีศูนย์กลางอยู่ที่พุทธมณฑล จันทบุรี ประเทศไทย(สำนักงานพุทธมณฑล สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550. [ออนไลน์]) สอดคล้องกับผลการศึกษางานวิจัยทั่วโลกเกี่ยวกับแนวโน้มผู้บริโภคสินค้าแฟชั่นและไลฟ์สไตล์ปี 2018 ของWGSN(WGSN.com, 2016 [ออนไลน์]) พบว่าผู้บริโภคมองหาสินค้าที่สามารถตอบสนองต่อ “สภาวะทางจิตใจ”(States of Mind) มากกว่าด้านกายภาพเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง เช่น ด้านเพศ อายุ ฤดูกาล ภูมิศาสตร์ เป็นต้น

พุทธศาสนา แปลว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คือพระธรรม หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบได้แก่“อริยสัจ” แปลว่าความจริงอันประเสริฐ หรือความจริงที่ทำให้รู้ให้เป็นผู้ประเสริฐ(สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่19(เจริญ สุวฑฺฒโน), 2549 : 323) หลักธรรมสอดคล้องกับหลักธรรมชาติ เป็นเหตุผล คือชี้ให้เห็นทุกข์และทางดับทุกข์ มีเป้าหมายคือนิพพาน หมายถึงความดับ คือดับเชื้อแห่งกิเลสอย่างสิ้นเชิง พุทธศาสนาเชื่อว่าจิตคือผู้รู้ อยู่ภายในร่างกาย(หลวงพ่อดวงพระพรหมยาน(พระมหาวีระ ถาวโร), 2557 : 38-47) และแสดงออก เป็นการกระทำ คำพูด เมื่อทำจนเคยชิน ก็เรียกว่าอุปนิสัย พฤติกรรม สู่ภาษา ค่านิยม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมตามลำดับ ที่ทั่วโลกยอมรับ(จุฑาพรธ(จามจุรี) ผดุงชีวิต, 2551 :153-154) โดยเฉพาะงาน“พุทธศิลป์”ของไทย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2556 : 25) กล่าวว่า “จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมต่างๆ ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นด้วยแรง-บันดาลใจเพื่อแสดงถึงศรัทธาในพระศาสนา และเป็นสื่อถ่ายทอดหลักธรรม” ศิลปะไทยทำหน้าที่รับใช้พระ-ศาสนามาช้านาน จนกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาคืออัตลักษณ์ เป็นดีเอ็นเอ(DNA) ทางศิลปวัฒนธรรมของชาติไทยอย่างแท้จริง

งานพุทธศิลป์ไทยส่วนใหญ่เป็นแบบอุดมคติ(Idealistic Art) มีลักษณะเหนือจริง การตีความเรื่องราวในพุทธศาสนา พุทธประวัติ หลักธรรม โดยความเชื่อผ่านประสบการณ์ของศิลปินผู้สร้าง ภายหลังศิลปะตะวันตกเข้ามา มีบทบาททำให้เกิดการผสมผสานเข้ากับศิลปะไทยประเพณีดั้งเดิม เกิดเป็นศิลปะไทยสมัยใหม่ ได้แก่ รูปแบบเหมือนจริง(Realistic Art) แบบนามธรรม(Abstract Art) แบบร่วมสมัย(Contemporary Art) ฯลฯ ศิลปะไทยจำแนกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ 1. งานจิตรศิลป์หรือบริสุทธิ์ศิลป์(Fine Arts) เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อทำให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจ เป็นงานทัศนศิลป์ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม 2. งานประยุกต์ศิลป์หรือพาณิชศิลป์(Applied Art) เป็นงานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย ได้แก่ เครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น

กระธางรูป เชิงเทียน แจกันดอกไม้ เป็นต้น หรือเครื่องประดับ เช่น สร้อยคอ ต่างหู กำไล เป็นต้น(พิริยะ ไกรฤกษ์, 2555 : 26-44) จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ วัด วัง บ้าน ฯลฯ สร้างรายได้มหาศาลเข้าประเทศ



ภาพที่1 ตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยว : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)

จากการศึกษาดังกล่าว พบว่าการนำแนวคิดในเชิงพุทธศาสนาเถรวาทของไทยมาเป็นแนวทางในการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายสามารถทำได้ โดยใช้วิธีวิจัยโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก(In-depth interview) เพื่อค้นหาแนวคิดเชิงอัตลักษณ์และแนวทางการสร้างสรรค์แฟชั่นเครื่องแต่งกายตามหลักพุทธศาสนาเถรวาทที่แท้จริงและเหมาะสม เพื่อต่อยอดทางเศรษฐกิจด้านสินค้าและบริการแบบครบวงจร สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ(คสช.) ตามโครงสร้างการพัฒนา “ไทยแลนด์ 4.0” ด้วยนวัตกรรมทางความคิดสร้างสรรค์ โดยมุ่งเป้าหมายให้ไทยเป็นประเทศที่ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, 2559 [ออนไลน์])

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเชิงอัตลักษณ์พุทธศาสนาเถรวาทที่จะเชื่อมโยงนำไปสู่การสร้างสรรค์แฟชั่นเครื่องแต่งกาย
2. เพื่อค้นหาแนวทางการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายจากอัตลักษณ์พุทธศาสนาเถรวาท

วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งตามวัตถุประสงค์งานวิจัยเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่1 ศึกษาแนวคิดเชิงอัตลักษณ์พุทธเถรวาทของไทย ที่จะเชื่อมโยงนำไปสู่การสร้างสรรค์แฟชั่นเครื่องแต่งกาย โดยแบ่งข้อมูลเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ การศึกษาพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง พ.ศ. ๒,๕๐๐ (กรมศาสนา, 2514) และข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ การวิจัยแบบบูรณาการณ โดยการศึกษาจากบันทึกทางเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกตการณ์ การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆทางพุทธศาสนาที่มีการจัดเตรียมไว้ให้ และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา

ตลอดจนการฝังตัวซึมซับสร้างความเข้าใจ เข้าถึง และแรงบันดาลใจ เพื่อให้ได้แนวคิดเชิงอัตลักษณ์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท ที่ถูกต้อง

ส่วนที่2 การค้นหาแนวทางการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายจากอัตลักษณ์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาทของไทย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านแฟชั่นและการออกแบบจากแนวคิดเชิงอัตลักษณ์พุทธ-ศาสนาเถรวาทสู่แนวทางการสร้างสรรค์แฟชั่นเครื่องแต่งกายผ่านองค์ประกอบทางการออกแบบ(Elements Design) ได้แก่ โครงร่าง(silhouette) วัสดุ(materials) สี(colors) รายละเอียด(details) ที่เหมาะสม

โดยมีกระบวนการเป็น 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth interview) รูปแบบการสัมภาษณ์เป็นการพูดคุยสนทนากันตามธรรมชาติ (Naturalistic inquiry) โดยไม่มีการกำหนดข้อคำถามและขั้นตอนในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ผู้เชี่ยวชาญแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มที่1 ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ที่ถือบวชมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 พรรษา จำนวน 5 รูป เพื่อทราบแนวคิดเชิงอัตลักษณ์พุทธศาสนาเถรวาท กลุ่มที่2 ผู้เชี่ยวชาญด้านแฟชั่นและการออกแบบ ได้แก่ ผู้มีประสบการณ์ในแวดวงแฟชั่นและการออกแบบมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 7 ท่าน เพื่อทราบแนวทางการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายที่สะท้อนอัตลักษณ์พุทธศาสนาเถรวาท
2. การลงพื้นที่สำรวจ เพื่อซึมซับสร้างความเข้าใจ เข้าถึง เกิดเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างผลงาน ได้แก่ การเข้าร่วมรับการอบรมปฏิบัติธรรมในสถานที่ วันและเวลาที่มีการจัดเตรียมไว้
3. การสังเกตการณ์ เพื่อทราบกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริง พฤติกรรมและค่านิยม โดยการลงพื้นที่สำรวจและการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆทางพุทธศาสนา ได้แก่การเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น และกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นเป็นกรณีพิเศษ เช่น “งานวัดลอยฟ้า ญาณสังวร 101 จิตตนคร” (The Hidden Capital) จัดขึ้นระหว่างวันที่ 3-7 เมษายน พ.ศ. 2557 เวลา 10:00-21:30น. ณ ศูนย์การค้าสยามพารากอน เป็นต้น
4. การวิเคราะห์และสรุปข้อมูล เพื่อทราบแก่นแนวคิดและแนวทางการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายที่สะท้อนอัตลักษณ์พุทธศาสนาเถรวาท
5. การเสนอแนะข้อกำหนดเชิงแนวความคิดด้านอัตลักษณ์และการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายที่สะท้อนพุทธศาสนาเถรวาท
6. การร่างแบบ(sketch)และสร้างงานต้นแบบ(prototype)แฟชั่นเครื่องแต่งกายที่สะท้อนอัตลักษณ์พุทธศาสนาเถรวาทที่ถูกต้อง เหมาะสม
7. การสร้างสรรค์แฟชั่นเครื่องแต่งกาย รูปแบบ“เถรวาทนิยม” และจัดนิทรรศการแสดงผลงาน
8. วิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผลงานวิจัย

ผลดำเนินการวิจัย

ผลจากการศึกษาพบองค์ความรู้ที่ได้จากวัตถุประสงคงานวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนที่1 เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและการสัมภาษณ์เจาะลึก(In-depth interview) ตลอดจนการสังเกตการณ์และฟังตัวเข้าร่วมกิจกรรม ดังที่กล่าวในเบื้องต้น โดยเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่ปี 2556-2559 เป็นระยะเวลา 4 ปี พบว่าหลักธรรมที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์คือนิพพาน โดยปฏิบัติตามพระบาลีว่า “สุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา” แปลว่า “ปฏิบัติสะดวกทั้งรู้ได้เร็ว”² ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าประณีต ตัวอย่างพระอริยสาวก ได้แก่

พระสารีบุตร³ เพื่อทราบแนวคิดเชิงอัตลักษณ์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาทที่แท้จริง และส่วนที่ 2 เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากแนวทางการสร้างสรรค์องค์ประกอบการออกแบบ(Elements Design) ได้แก่ โครงร่าง(silhouette) วัสดุ(materials) สี(colors) รายละเอียด(details) โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก(In-depth interview) ดังที่กล่าวในเบื้องต้น เพื่อทราบรูปแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายที่สะท้อนอัตลักษณ์พุทธศาสนาเถรวาท โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากแนวคิดเชิงอัตลักษณ์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท

จากวัตถุประสงค์ข้อที่1 การหาแนวคิดเชิงอัตลักษณ์ตามหลักพุทธเถรวาท ที่จะเชื่อมโยงนำไปสู่การสร้างสรรค์แฟชั่นเครื่องแต่งกาย จากผลการศึกษาและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางพุทธศาสนา ทราบว่าพระธรรมนอกจากการให้ทาน รักษาศีล ทำสมาธิ เพื่อระงับและยกระดับจิตใจแล้ว การเจริญปัญญาหรือวิปัสสนากรรมฐาน คือตัวตัดกิเลสสำคัญ ที่ผู้มุ่งหวังพระนิพพาน พึงกระทำให้มาก องค์ความรู้ที่ได้จากหลักธรรมที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์คือนิพพาน อย่างฉับพลัน ได้แก่ ขั้นที่5 คือที่ตั้งแห่งวิปัสสนากรรมฐาน การเทศนาครั้งที่ 2 ของพระพุทธเจ้าแก่ปัญจวัคคีย์ ในหัวข้อ“อนัตตลักขณสูตร”⁴ ทรงตรัสยกเอาขั้นนี้เป็นที่ยึดถือทั้ง 5 ประการ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นอนัตตานิพพาน เพราะบังคับให้เป็นไปตามความต้องการไม่ได้ ท่านฤาษีทั้ง5 เมื่อเห็นแจ้งดังนี้แล้ว พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสอธิบายเป็นข้อๆต่อไปว่า “ขั้นที่5 เหล่านี้ ที่เป็นอดีตล่วงไปแล้ว ที่เป็นอนาคตยังไม่มาถึง ทั้งที่เป็นปัจจุบัน ที่เป็นภายใน ที่เป็นภายนอก ที่หยาบที่ละเอียด ที่เลวที่ประณีต ที่ไกลหรือที่อยู่ใกล้ ทั้งหมด ล้วนควรพิจารณาให้เห็นด้วย “สัมมปปัญจญาณ” คือปัญญาชอบ ตามความเป็นจริง ว่าไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่เป็นขั้นที่5 ขั้นที่5 ไม่ใช่เป็นอัตตาตัวตนของเรา”(สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(เจริญ สุวฑฺฒโน), 2557 : 204-205) ภายหลังทรงแสดงพระสูตรนี้จบ จึงบังเกิดพระอรหันต์ขึ้นโลก 6 องค์⁵ รวมพระพุทธเจ้า หลวงพ่อพระราชพรหมยาน(พระมหาวีระ ถาวโร)(2557:32) โดยกล่าวอบรมธรรมแก่ศิษย์ท่านว่า “ธรรมของพระองค์(พระพุทธเจ้า)ไม่ใช่เครื่องเน้นซ้ำ ธรรมของพระองค์ต้องเร็วๆไวๆ... คำว่าเร็วคือทำจิตให้มีความฉลาด คือยอมรับนับถือกฎของความเป็นจริง ถ้าเราพิจารณารูปตัวเดียวเราก็คือพระอรหันต์ได้ ท่านพาหิยะท่านพิจารณาอะไรบ้างก็รูปตัวเดียวเท่านั้น” สอดคล้องกับพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต(พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อริยรังค์ สิริธโร), 2558 : 16)

² ที.ปา. (ไทย) เล่มที่๑๑/ข้อที่๘๒/หน้าที่๘๑-๘๒)

³ อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๖๘/๑๕๑)

⁴ วิ.มหา. (ไทย) ๔/๒๓-๒๔/๒๔)

⁵ วิ.มหา. (ไทย) ๔/๒๓-๒๔/๒๔)

ได้เคยให้โอวาทสั่งสอนธรรมแก่ลูกศิษย์ว่า “อาจารย์ผู้ไม่ฉลาดไม่บอกซึ่งการพิจารณากาย อาจทำลายอุปนิสัยแห่งพระอรหัตตของภุมมุตได้” ดังโอวาทสุดท้ายก่อนพระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า “พวกเธอจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม”⁶ เพราะชีวิตเมื่อเกิดมาแล้วต้องแก่ เจ็บ ตาย และพลัดพรากจากของรักของชอบใจด้วยกันทั้งสิ้น โดยสรุปลงเป็นข้อๆ ดังนี้

1. หลักธรรม มากวิธีเป็นหนึ่งเดียว ทั้ง 84,000 พระธรรมชั้น ย่อลงที่”อริยสัจ4” โดยมุ่งเป้าหมายเดียวคือพระนิพพาน เปรียบได้กับล้อของเกวียน ที่ทุกซี่ล้อถูกยึดไว้ด้วยแกนล้อ ดังนี้
2. การปฏิบัติ ต้องยึดชัยภูมิที่ดี คือกายตน(หลวงพ่อริยรังค์ สิริธโร), 2558 : 15) การไม่ประมาทระลึกถึงความตายและพิจารณาร่างกายไว้เสมอว่า ร่างกายมีสภาพไตรลักษณ์ เป็นสิ่งโสโครกที่มาประชุมรวมกัน ได้แก่ ธาตุ4 คือ ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ และอาการ(อวัยวะ) 32 เช่น ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เลือด น้ำเหลือง น้ำหนอง น้ำลาย เป็นต้น เรียกว่า กายานุสสติปฐฐาน การระลึกรู้กายทั้งภายในและภายนอก จนเกิดนิพพิทา คือความเบื่อหน่ายในกายตนและกายบุคคลอื่น เมื่อเกิดความเบื่อ-หน่ายก็สิ้นความติดใจยินดี เมื่อสิ้นความติดใจยินดี จิตก็วิมุตติ หลุดพ้นจากกิเลสคือนิพพาน
(สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(เจริญ สุวฑฺฒโน), 2557 : 205)
3. เหตุแห่งธรรมทั้งปวง คือมโน แปลว่า”จิต”(หลวงพ่อริยรังค์ สิริธโร), 2558 : 11-12) เป็นผู้หลงยึดมั่นถือมั่นยินดีว่าร่างกายเป็นเรา เป็นของเรา อยากให้ร่างกายคงอยู่ ไม่อยากให้ร่างกายสลายไป ได้แก่ ไม่อยากให้มันแก่ ไม่อยากให้มันเจ็บ ไม่อยากให้มันตาย และโดยปกติร่างกายมันต้องการอาหาร ปัสสาวะ หิว กระหาย เมื่อไม่สมหวังก็เกิดความทุกข์ เป็นต้น การพิจารณาใคร่ครวญตามความจริง จนจิตรู้แจ้งยอมรับสภาพร่างกาย ดังนี้ การตัดร่างกายตัวเดียวจึงเป็นทางตรงและเห็นผลเร็ว เพื่อความเป็นพระอริยเจ้าคือผู้ประเสริฐ(พระราชพรหมยาน (พระมหาวีระ ถาวโร), 2557 : 52)
4. วิธีและหลักการสอนของพระพุทธเจ้า การอธิบายสิ่งที่ยากให้เข้าใจง่าย การสร้างอุปมาประกอบ การสอน ใช้สื่อที่ล้าสมัย เช่น การใช้ภาพนิมิต เป็นลักษณะเหมือนภาพยนตร์ เพื่อให้ผู้ฟังเห็นภาพจริง เรียกว่า “เนรมิต” เป็นต้น การตรวจอุปนิสัยจิตผู้เรียนเพื่อหาข้อธรรมและวิธีการนำเสนอที่เหมาะสม และให้ผลเร็ว โดยยึดหยุ่นต่อวิธีการ แต่ยึดมั่นในหลักการ ได้แก่ 1.การปฏิบัติ คือ การเปลี่ยน 2. การปฏิรูป โดยการดัดแปลง 3. การตั้งหลักขึ้นใหม่(คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559 : 1-20) ดังนี้

จากข้อมูลเบื้องต้น แนวคิดเชิงอัตลักษณ์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท การเชื่อมโยงนำไปสู่การสร้างสรรค์แฟชั่นเครื่องแต่งกาย จากหลักธรรมที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์(นิพพาน)อย่างฉับพลัน คือ แนวคิด”รู้ กาย คลีคลาย ว่าง” แก่นแท้พระธรรมสู่บุคคลิกภาพในงานสร้างสรรค์ สะท้อนรูปลักษณ์การรื้อถอดโครงสร้างการเลียนแบบธรรมชาติโดยอาการ(อวัยวะ) 32 ประการ การยึดหลักธรรม”มากวิธีเป็นหนึ่งเดียว”สู่หลักการออกแบบ”มากคือน้อย”(More is

⁶ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๓/๑๒๓)

Less) ที่สื่อความรู้สึก(Sense) ผ่านองค์ประกอบการออกแบบ(Elements Design) ได้แก่ โครงสร้าง(silhouette) วัสดุ(materials) สี(colors) รายละเอียด(details) เป็นแฟชั่นเครื่องแต่งกาย รูปแบบ”เถรวาทนิยม” ต่อไป

ส่วนที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการสร้างสรรค์ ”เถรวาทนิยม”

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การหาแนวทางการออกแบบสร้างสรรค์อัตลักษณ์แฟชั่นเครื่องแต่งกายจากหลักพุทธศาสนาเถรวาท การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านแฟชั่นและการออกแบบ การลงพื้นที่สำรวจและสังเกตการณ์กลุ่มเป้าหมาย พบว่าคนเมืองกลุ่มสตรีวัยทำงาน หันเข้าหาการศึกษาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ส่งผลต่อความรู้สึกไม่มั่นคง สอดคล้องกับผลการวิจัยผู้บริโภคสินค้าแฟชั่นเครื่องแต่งกายของพัชรา อุทิศวรรณกุล(รศ.ดร.) (2553 : 113-115) พบว่ากลุ่มสตรีวัยทำงาน อายุ 26-45ปี สถานะโสด อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร อาชีพ ได้แก่ นักธุรกิจ นักออกแบบ นางแบบ นักแสดง ฯลฯ รายได้ตั้งแต่สองหมื่นบาทขึ้นไป นิยมเลือกซื้อสินค้าด้วยตนเอง มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เร่งรีบ ทำกิจกรรมที่หลากหลายในแต่ละวัน ได้แก่ ทำงาน ออกกำลังกาย เล่นกีฬา ช้อปปิ้ง เป็นต้น เครื่องแต่งกายเป็นสิ่งที่ผู้บริโภคสวมใส่ทุกวัน ขาดไม่ได้ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแต่ละบุคคล ตัวอย่างแบรนด์แฟชั่นและไลฟ์สไตล์ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดพุทธศาสนาส่วนมากได้แก่ นิกายเซนของญี่ปุ่น จากแก่นแนวคิด”ว่างเปล่าโดยฉับพลัน” สู่รูปลักษณะการออกแบบที่เรียบง่าย (Simplicity) เป็นธรรมชาติ(Naturally)ไม่ปรุงแต่ง ให้ความรู้สึก”น้อยคือมาก”(Less is More) รูปแบบสากล เรียกว่ามินิมอล(Minimal)



ภาพที่2 ตัวอย่างแบรนด์แฟชั่นและไลฟ์สไตล์จากอิทธิพลแนวคิดพุทธศาสนานิกายเซนของญี่ปุ่น

(pinterest, 2017 [ออนไลน์])

จากอิทธิพลแนวคิดพุทธศาสนานิกายเซนญี่ปุ่นถึงงานออกแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ สร้างแรงบันดาลใจ เป็นที่ยอมรับในระดับสากล การนำหลักธรรมอันเป็นหัวใจของพุทธศาสนา เป็นนามธรรม โดยเฉพาะพุทธศาสนา

นิกายเถรวาทที่พระธรรมมีมากมาย การค้นหาแก่นแท้แนวคิด การวิเคราะห์ตีความ การนำเสนอความหมายและเชื่อมโยงสู่งานสร้างสรรค์อย่างเป็นกลาง งานวิจัยนี้เป็นความท้าทายต่อการพิสูจน์ความเชื่อของมนุษย์ระหว่างธรรมกับโลก เครื่องมือละกับเครื่องมือก่อ“กิเลส” เพื่อการสร้างความเป็นไปได้ใหม่แก่วงการแฟชั่น

บนพื้นฐานเจตนาของผู้วิจัย “หลักธรรมคือหลักธรรมชาติ ธรรมชาติคือโลก” โดยกระบวนการสร้างสรรค์ดังนี้

จากผลสรุปตามวัตถุประสงค์ข้อที่1 แนวคิดเชิงอัตลักษณ์พุทธศาสนาเถรวาทและการเชื่อมโยงนำไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์แฟชั่นเครื่องแต่งกาย ดังนี้

ตารางที่1 การเชื่อมโยงแนวคิดเชิงอัตลักษณ์พุทธศาสนาเถรวาทสู่แนวทางการสร้างสรรค์(จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ 2 กลุ่ม ได้แก่ ทางพุทธศาสนา และทางแฟชั่นและการออกแบบ)

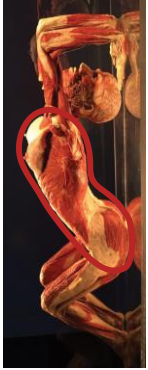
ผู้เชี่ยวชาญทางพุทธศาสนา		
พุทธศาสนานิกายเถรวาท	แนวคิดเชิงอัตลักษณ์ “เถรวาทนิยม”	แนวทางการสร้างสรรค์
หลักธรรม “มากวิถิเป็นหนึ่งเดียว” และการปฏิบัติ	มากคือน้อย (More is Less)	หลักการออกแบบ(Sense of design)
การปฏิบัติ, วิธีและหลักการสอนของพระพุทธเจ้า	การแจกแจงร้อยถอดโครงสร้าง “ธรรมชาติ” และประกอบขึ้นใหม่	รูปแบบ(Style)
การปฏิบัติ และเหตุแห่งธรรมทั้งหลาย	“รู้ กาย คลี่คลาย ว่าง”	แก่นแนวคิด(Core Concept)
เหตุแห่งธรรมทั้งหลาย	ตรงทาง(สมดุล) ธรรมชาติ ราบรื่น เรียบร้อย เรียบง่าย สุข สงบ อิสระ	บุคลิกภาพที่สื่อในงานออกแบบ
ผู้เชี่ยวชาญทางแฟชั่นและการออกแบบ		
	“รู้ กาย คลี่คลาย ว่าง”	แนวคิด(Concept) การออกแบบ
	การเลียนแบบธรรมชาติ ได้แก่ อวัยวะ 32 นำมาสร้างสรรค์ สู่รูปแบบ มากคือน้อย (More is Less) สะท้อนบุคลิกภาพในงานออกแบบ ได้แก่ ตรงทาง(สมดุล) ธรรมชาติ ราบรื่น เรียบร้อย เรียบง่าย สุข สงบ อิสระ	รูปลักษณะการรื้อสร้างใหม่ (Deconstruction)
แนวโน้มตลาด		
กลุ่มเป้าหมาย(Targets)	ความต้องการ (Needs)	แนวโน้มแฟชั่น (Trend Fashion)

-สตรีวัยทำงาน -อาชีพ ได้แก่ นักธุรกิจ นักออกแบบ ดารา นักแสดง เป็นต้น -อาศัยในกรุงเทพฯ -มีไลฟ์สไตล์ชีวิตที่หลากหลาย -ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รักความสงบ นิยมการปฏิบัติธรรม เป็นตัวของตัวเอง ฯลฯ -รายได้ C+-A+ (พัชชา อุทิสวรรณกุล (รศ. ดร.). 2553)	คุณภาพวัสดุและการตัดเย็บดี ประณีต เรียบร้อย โครงสร้างพอดี ตัว สวมใส่สะดวกสบาย เหมาะกับ อากาศร้อน และใช้งานได้ หลากหลาย ลวดลายและสี กลมกลืน ดูเป็นธรรมชาติ ไม่ฉูดฉาด จนเกินไป	SS18 : The Visions – Slow Futures (WGSN. 2016) 
--	--	---

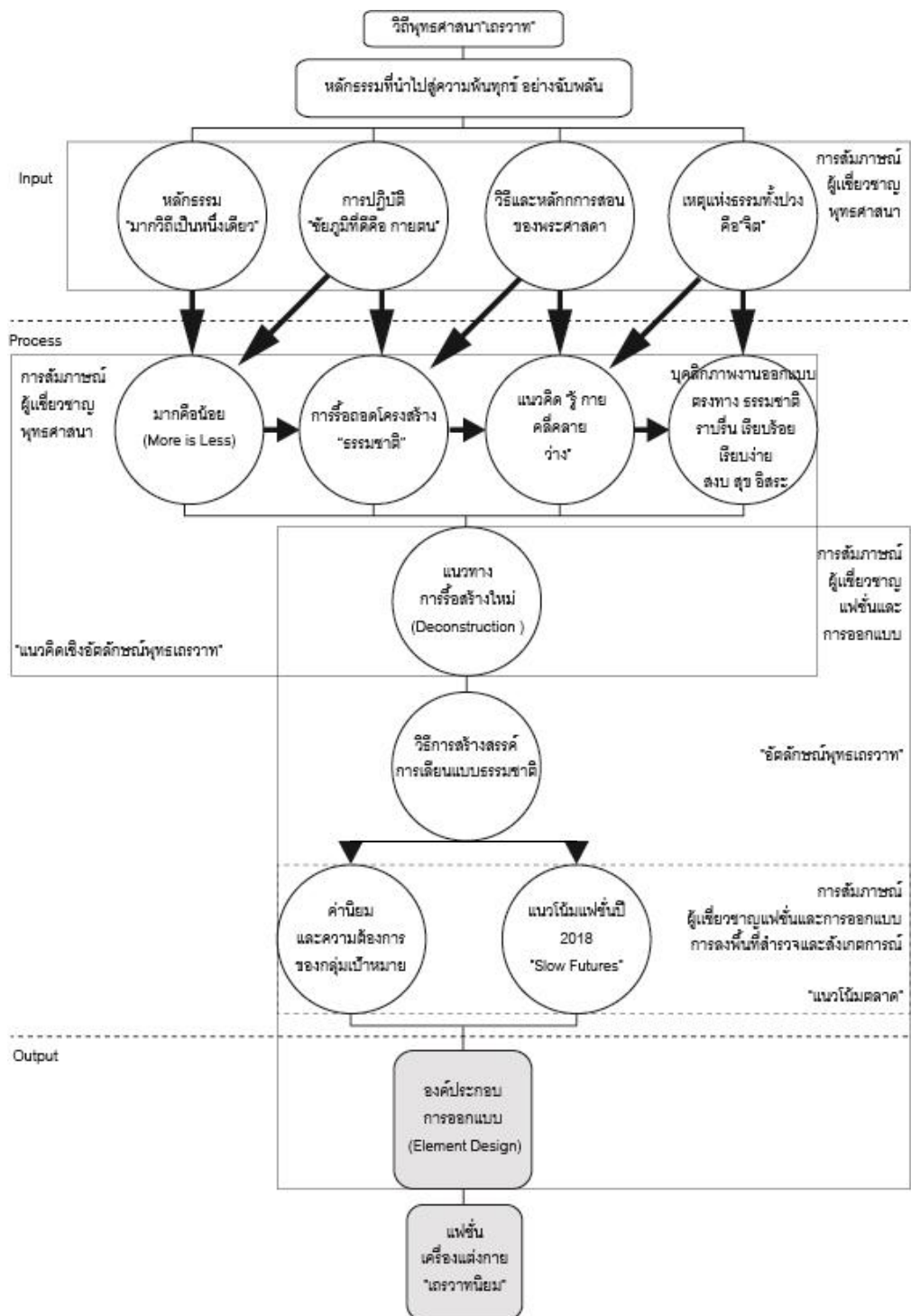
ตารางที่2 แสดงตัวอย่างรูปลักษณ์ โดยองค์ประกอบการออกแบบ(Element Design)

(จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ทางพุทธศาสนา และทางแฟชั่นและการออกแบบ)

ผู้เชี่ยวชาญทางพุทธศาสนา		ผู้เชี่ยวชาญทางแฟชั่นและการออกแบบ			
แนวคิด (Concept)	องค์ประกอบ การออกแบบ (Element Design)	โครงร่าง (silhouettes)	วัสดุ (materials)	สี (colors)	รายละเอียด (details)
	บุคลิกภาพที่ สื่อในงาน ออกแบบ	รูปลักษณ์การรื้อสร้างใหม่ (Deconstruction Style) การเลียนแบบธรรมชาติ+แนวโน้มตลาด			
สาย	ตรงทาง (สมดุล)				
ร่างกาย	ธรรมชาติ				
คลิลคล้าย	ราบรื่น				
	เรียบง่าย				
	เรียบง่าย				
ว่าง	สงบ(นิ่ง)				
	สุข				

	อิสระ				
ภาพแรงบันดาลใจ (Inspiration) 					
สรุป		-โครงร่างตาม สรีระมนุษย์ (เส้นสีแดง) -โครงสร้าง พอดีตัวหลวม เล็กน้อย เป็น ธรรมชาติ	-ผ้าจากเส้นใยพืช (Plant fibers) เช่น ผ้าฝ้าย ผ้า ลินิน ผ้าป่าน เป็นต้น -พื้นผิวตาม เนื้อผ้า	-โทนสีเลียนแบบ สีธรรมชาติ	-เย็บปักถักร้อย (embroidery) ต้องกลมกลืน ดู เป็นธรรมชาติ

กระบวนการวิจัย ดังนี้



ภาพที่ 3: ภาพองค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการสร้างสรรค์แฟชั่นเครื่องแต่งกาย"เถรวาทนิยม"

สรุปและอภิปรายผล

แฟชั่นเครื่องแต่งกายรูปแบบ "เถรวาทนิยม"(Theravadaism) จากหลักธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ อย่างฉับพลัน การพิจารณาร่างกาย สู้แก่นแนวคิด"รู้ กาย คลีคลาย ว่าง" ความว่างที่นี้คือพระนิพพาน ที่แปลว่า "ความดับ คือดับกิเลส" ทำให้จิตสงบเป็นอิสระ การไม่ประมาทในชีวิต การยอมรับความจริง ว่าร่างกายนี้ไม่เที่ยง และมันไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา ทำให้จิตพร้อมเชื่อมั่นในคุณความดีของพระรัตนตรัยอย่างจริงใจ ปรารถนาทำความดี ละความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใสอยู่เสมอ จนกิเลสค่อยๆเบาบางลงและหมดไป ถึงผลความเป็นพระอรหันต์ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์(หลวงพ่อบุญรอดพระพรหมญาณ(พระมหาวิระ ถาวโร). 2557 : 26-38)

ปัจจุบันชาวไทยพุทธโดยเฉพาะสตรีวัยทำงาน อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร หันมาใส่ใจศึกษาและปฏิบัติธรรมมากขึ้น เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว วิถีชีวิตที่เร่งรีบ ไม่สมดุลกับสภาพจิตใจก่อให้เกิดความทุกข์ แฟชั่นเครื่องแต่งกายรูปแบบ"เถรวาทนิยม" เกิดขึ้นโดยผู้วิจัยคาดหวังว่าจะเป็นอัตลักษณ์ในการสร้างสรรค์รูปแบบหนึ่งสู่วงการแฟชั่นและไลฟ์สไตล์ การเลียนแบบสภาพ ร่างกาย ได้แก่อวัยวะ 32 ประการ รูปลักษณ์เครื่องแต่งกายที่ดูเป็นธรรมชาติ เรียบร้อย สงบ อิสระ ด้วยโครงสร้างพอดีตัวหลวมนิดๆ สมดุลกับสรีระร่างกาย โทนสีธรรมชาติ กลมกลืน รายละเอียด(details)และรอยยับพื้นผิวของผ้าทำให้เกิดมิติที่หลากหลายให้ความรู้สึกอิสระ เนื้อผ้าระบายอากาศได้ดี สวมใส่สบาย คล่องตัว ใช้งานได้หลากหลายโอกาส เช่น ใส่ไปทำงาน สังสรรค์ ทำกิจกรรม ทานอาหาร ซ้อมปิ้ง เป็นต้น รวมถึงการไปประกอบกิจกรรมทางศาสนา เช่น ตักบาตร ทำบุญ รักษาศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ประเภทผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกาย ได้แก่ เสื้อ เช่น เสื้อเชิ้ต เสื้อยัด แจ็คเก็ต เสื้อคลุม เป็นต้น กางเกงทั้งขาสั้นและขยาว กระโปรง ชุดเดรส กระเป๋า เครื่องประดับ เป็นต้น เพื่อต่อยอดทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมแฟชั่นไทย ที่คาดว่าจะสามารถตอบสนองต่อแนวโน้มผู้บริโภคที่นับถือศาสนาพุทธทั่วโลกในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมศาสนา. (2514). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง**. จัดพิมพ์จำนวน 2,000 จบ(จบละ 45 เล่ม). กรุงเทพมหานคร.
- ชาตรี บัวคลี่. (2556). "ปฏิวัติโลกธุรกิจหลังสมัยใหม่ ด้วย "DESIGN". **Veridian E – Journal มหาวิทยาลัยศิลปกร ปีที่6, ฉบับที่2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2556** : 1-13.
- จุฑาพรรณ(จามจุรี) ผดุงชีวิต 2551. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วัฒนธรรม การสื่อสาร และอัตลักษณ์, หน้า153-157, 188-191.
- พัชชา อุทิสวรรณกุล. (2553). **อัตลักษณ์ตราสินค้าแฟชั่นที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบได้สำหรับคนวัยทำงานในกรุงเทพมหานคร**, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทชั้นปริญญาโท สาขาวิชานฤมิตรศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสิทธิ์ สระทอง. (2560). "บทบาทของวัดที่มีต่อสังคมในการก้าวเดินในศตวรรษที่21". **Veridian E – Journal มหาวิทยาลัยศิลปกร ปีที่ 10, ฉบับที่1 เดือนมกราคม – เมษายน 2560** : 936-951

- สำนักสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). สรุปผลที่สำคัญการสำรวจสภาวะทางสังคม วัฒนธรรมและสุขภาพจิต (ความสุข) คนไทย พ.ศ. (2557). [แฟ้มข้อมูลคอมพิวเตอร์]. กรุงเทพฯ : สำนักสถิติพยากรณ์สำนักงานสถิติแห่งชาติศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา อาคารรัฐประศาสนภักดี ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่.
- สำนักงานพุทธมณฑล สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). **พุทธมณฑลศูนย์กลางพุทธศาสนาโลก**. เข้าถึงเมื่อ 25 กรกฎาคม. เข้าถึงได้จาก http://bbc.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=50&Itemid=214
- เสฐียร โกเศศ. (2515). **เรื่องวัฒนธรรม**. พระนคร : บรรณาการ.
- ประยงค์ แสนบุราณ. (2557). **พระพุทธศาสนาเถรวาท**. จำนวน 1,000 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 1. ขอนแก่น : คลังนาวิทยา.
- พระอธิการพรชัย วิชโย(บุญมา). (2554). **การศึกษาวิเคราะห์ผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชพรหมยาน(หลวงพ่อดำ)**, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาบัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- หลวงพ่อดำพรหมยาน (พระมหาวิระ ถาวโร). (2541). **พ่อรักลูก**. อุทัยธานี : วัดท่าซุง.
- หลวงพ่อดำพรหมยาน (พระมหาวิระ ถาวโร). (2557). **ธรรมะเพื่อพระนิพพาน**. จำนวน 10,000เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 1. อุทัยธานี : วัดท่าซุง.
- พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อดำวิริยงค์ สิริธโร). (2558). **มุตโตทัย โอวาทของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สยามมภาพ.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(เจริญ สุวฑฺฒโน). (2549). **หลักพระพุทธศาสนา**. จำนวน 3,000เล่ม. ครั้งที่พิมพ์ 10. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(เจริญ สุวฑฺฒโน). (2553). **พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร**. จำนวน 3,000เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(เจริญ สุวฑฺฒโน). (2557). **สัมมาทิฐิ**. จำนวน 10,000เล่ม. ครั้งที่พิมพ์ 2. นครปฐม : สาลพิมพ์การ.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. จำนวน 5,000 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 34. มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต).
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะศาสนาประจำชาติ**. จำนวน 1,000เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 19. นครปฐม : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). 18-25

-คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). **พุทธวิธีการสอน(Buddha's Teaching Methods)**. จำนวน 2,000 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนครศรีอยุธยา : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

-กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2559). **Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน**. เข้าถึงเมื่อ 24 กรกฎาคม. เข้าถึงได้จาก<http://www.libarts.up.ac.th/v2/img/Thailand-4.0.pdf>

-Harper, M.. (2010). 'Project Runway,' one day you're in, the next day you're out. **News**. Accessed January 14. Available From: <http://www.statesman.com/lifestyles/fashion--style/project-runway-one-day-you-the-next-day-you-out/DM0AekYlbeX79JNQchc7lM/>.

-WGSN Insider. (2016). WGSN Presents The Most Influential Trends for S/S 18. Accessed May 10. Available From: <https://www.wgsn.com/blogs/wgsn-presents-the-most-influential-trends-for-ss18/>.